

FERRAN SOLDEVILA I LA REVISTA DE CATALUNYA (1924-1939)

ENRIC PUJOL I CASADEMONT
Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM

Estudi de l'activitat professional de Ferran Soldevila a la *Revista de Catalunya*, com a director de la publicació i com a responsable de valuosos articles sobre la història de Catalunya en el període que va de 1924, any de la fundació, a 1939, final de la Guerra Civil.

PARAULES CLAU

Ferran Soldevila, *Revista de Catalunya*, director, articles, història de Catalunya, política, República catalana.

Ferran Soldevila and the *Revista de Catalunya* (1924-1939)

ABSTRACT

Study of Ferran Soldevila's work for the *Revista de Catalunya*, both as the publication's director and as the author of valuable articles on the history of Catalonia in the period ranging from 1924, the year it was founded, to 1939, the end of the Civil War.

KEYWORDS

Ferran Soldevila, *Revista de Catalunya*, director, articles, history of Catalonia, politics, Catalanian republic.

o. FERRAN SOLDEVILA, PERIODISTA

L'extraordinari prestigi assolit per Ferran Soldevila (Barcelona, 1894-1971) com a historiador ha contribuït a difuminar la seva important aportació en d'al-

tres àmbits com ara la poesia, la dramaturgia o el periodisme, aspectes no pas tan allunyats de la seva producció més pròpiament historiogràfica. En el cas de la seva faceta com a periodista, desenvolupada sobretot en un període anterior a la Guerra Civil (1920-1936), va tenir especial relleu la seva contribució a la consolidació de la *Revista de Catalunya* com la principal publicació de referència intel·lectual d'aquells moments, per bé que no fou pas l'únic mitjà en el qual participà (entre d'altres, féu també una substantiva aportació al diari *La Publicitat* d'ençà de 1920).¹ Una visió de conjunt de tota la seva producció periodística de l'etapa que ens ocupa el converteix en un dels periodistes més destacats del primer terç del segle xx, cosa ben poc coneguda per part dels periodistes actuals.

En la *Revista de Catalunya* hi col·laborà d'una manera destacadíssima ja des del primer número de la publicació, el juliol de 1924, i fins al darrer d'aquella primera etapa, que s'acaba a finals de 1929. Aquesta intervenció, que no dubtem a qualificar de brillant, féu que en la represa de 1930 arribés a ser-ne el director. Com a tal, introduí canvis substantius que la convertiren en una revista d'un nivell intel·lectual i periodístic molt alt. Fou aleshores que la revista experimentà un dels moments estel·lars de tota la seva història, raó per la qual, en aquest escrit, es vol fer una anàlisi especialment detallada d'aquella etapa, que va ser, però, molt breu, ja que la revista va haver de tornar a tancar el 1931. Per bé que Ferran Soldevila no intervingué en l'efímera represa de 1934, sí que ho féu en el seguit de números apareguts durant la Guerra Civil, el 1938, quan la revista fou promoguda per la Institució de les Lletres Catalanes. Ell feia part d'aquesta institució i també féu part de l'equip directiu de la publicació, junt amb Antoni Rovira i Virgili i Jaume Serra-Húnter. Finalment també arribà a participar en alguns números de la revista editats a l'exili, com una mostra més del compromís que, en els difícils moments de la dictadura franquista, va mantenir en favor de la democràcia i de la llibertat nacional de Catalunya.

I. LA *REVISTA DE CATALUNYA* DURANT LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA (1924-1929)

Un dels grans puntals de la resistència cultural catalana a la dictadura primoriverista fou la premsa, que, malgrat la ferotge censura a la qual va estar

1. Una anàlisi global de la seva producció periodística i del conjunt de la seva obra l'he feta a *Història i reconstrucció nacional. La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila (1894-1971)*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2003.

sotmesa pel règim, va arribar a tenir una repercussió prou important en l'opinió pública. En el cas de Ferran Soldevila, fou en l'àmbit periodístic, sobretot en aquest període –i, com veurem, també en el republicà–, on es manifestà de manera públicament més clara la seva actuació compromesa amb una llengua, una cultura i unes llibertats amenaçades. Durant la dictadura, continuà la seva col·laboració al diari *La Publicitat* (iniciada el 1920) i va començar una participació molt rellevant a la *Revista de Catalunya*, ja d'ençà de l'inici de la seva publicació, el 1924, que passarem tot seguit a detallar. Abans, però, cal deixar constància que en aquesta època també va participar de manera destacada en dos mitjans periodístics estrangers, mogut sobretot per l'ansia de donar a conèixer la duresa de les condicions imposades pel règim dictatorial contra la realitat catalana i de fer evident també la puixança d'aquesta realitat contra tota opressió. Un fou el *Bulletin of Spanish Studies*, una revista erudita fundada per E. Allison Peers i editada per la Universitat de Liverpool, on signà les seves col·laboracions amb les inicials E. V. L'altre fou el rotatiu suís *Journal de Genève*, on utilitzà les inicials A. K.²

Ferran Soldevila jugà, doncs, com ja s'ha apuntat, un paper transcendental des de la primera etapa de la revista. En el número 1 (juliol 1924, p. 1-10) ja hi publicà la primera part del seu article «L'esperit bel·licós», que va cloure en el número 3 de la revista. Fou el primer d'un seguit d'articles llargs a mig camí de l'escrit erudit i de la crònica periodística. D'ençà del número 9 (març de 1925) i fins al número 50 (setembre-octubre de 1928), van sortir ininterrompudament a cada exemplar. El primer d'aquest darrer bloc d'escrits duia el títol «Els centenaris de Camoes i de Vasco da Gama» (p. 243-251) i el darrer es titulava «Les noves proves de la catalanitat de Colom» (p. 112-122). Però allò que ens dóna una imatge més precisa de la seva forta implicació amb la revista d'aquells moments és el fet que hi arribà a dur pràcticament dues seccions fixes: «La història i l'erudició» i, en bona part, «Periòdics i revistes». Si se suma el total de pàgines signades que publicà només en aquesta primera etapa, la xifra s'acosta al miler. Aquesta notable participació en la revista contribueix a explicar el seu nomenament com a director durant la represa iniciada l'any 1930.

2. Recentment, els articles que publicà en aquests dos mitjans han estat aplegats en el llibre *Entre la dictadura i la revolució*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009 (a cura d'Albert Balcells i Enric Pujol).

La secció «La història i l'erudició», duta per ell en solitari, estava dedicada a comentar i criticar, sobretot, les novetats editorials erudites, així com d'altres aspectes relacionats amb aquest món, com ara els homenatges a personalitats destacades (Schlumberger, Morel-Fatio, Fèlix Amat, F. Ehrle, H. Finke, J. A. Brutails, etc.). Es tractava d'una crònica similar a la que en aquells mateixos moments redactava per al *Bulletin of Spanish Studies*, però desproveïda de tot contingut explícitament polític per la fèrria censura imperant. La secció tingué una extraordinària continuïtat des del principi –iniciada amb el número 3 (setembre de 1924)– fins a l'últim exemplar d'aquest primer període, el número 60 (novembre-desembre de 1929). Tan sols no aparegué en el número 29 (novembre de 1926) ni, tampoc, en dos exemplars del final d'etapa: el número 52 (novembre-desembre de 1928) i el número 56 (juliol de 1929). Cal tenir present que a partir del número 51 (setembre-octubre de 1928) es féu cada cop més evident la forta crisi que aleshores patia la revista. El caràcter doble dels números en seria una bona mostra, com també la poca elaboració esmerçada en la secció «Periòdics i revistes», on Ferran Soldevila havia deixat de col·laborar d'ençà d'aquell mateix exemplar. En el seu dietari del moment, l'historiador consigna això, el 18 d'abril del 1929: «[Rovira i Virgili] m'ha assegurat que demà em pagarà 500 pessetes i hem deixat reduïda la meva col·laboració a la crònica fixa i a articles de tant en tant».³

La dramàtica situació de crisi de la publicació també queda recollida en una altra part del mateix dietari, corresponent al 21 de desembre de 1929:

Reunió amb López Llausàs, Valls i Rovira, per veure de salvar la *Revista de Catalunya*. En Rovira ha passat gairebé tot el temps exposant greuges (els articles i al·lusions d'aquests darrers dies l'han ferit vivament). No es mostra molt decidit a deixar la direcció. En López pondera la seguretat de les pèrdues. Pleguem. [p. 226].

El trencament polític de Rovira i Virgili amb Acció Catalana, fet ja consumat el 1928, no devia ésser pas un element totalment aliè a la situació d'atzucac en què es trobà la revista.

Ferran Soldevila també tingué un paper destacadíssim en una altra secció de la publicació, de la qual no en tenia, però, l'exclusiva: «Periòdics i revistes».

3. *Al llarg de la meua vida*, Barcelona, Edicions 62, 1970, p. 220.

La secció s'inicià a partir del número 9 (març de 1925) i es mantingué fins al final. En diverses ocasions, els seus articles són el gruix de la secció, i alguna vegada en conformen la totalitat. La seva col·laboració devia ésser una manera d'amortitzar la feina de buidat de revistes que feia per a l'altra secció que duia, «La història i l'erudició». Els temes tractats feien referència, sobretot, a qüestions internacionals d'ordre cultural i polític: des d'articles sobre literatura com, posem per cas, «Dostoievski, pare» (número 27, setembre de 1926, p. 330) o «Shakespeare i la ràdio» (número 46, abril de 1928, p. 442) fins a d'altres d'explícita reflexió política com «Sufragi universal i dictadura» (número 29, novembre de 1926, p. 557) o «La realitat rural de la revolució russa» (número 26, agost de 1926, p. 218). Aquí és on es començà a evidenciar per al públic català el seu vessant de comentarista polític i on pogué aprendre la bona «cuina periodística» que desenvolupà en l'etapa que dirigí la publicació. Les seves cròniques, molt ben elaborades, són recensions d'articles de la premsa internacional que no es limiten a reproduir-ne extensos fragments, sinó veritables resums comentats. Els escrits anaven signats amb les seves inicials, F. S., però segurament ell devia ésser també responsable de nombrosos articles que no duïen signatura, ja que sovint es troben articles sense signar, enmig d'un bloc de signats, que mantenen una evident unitat d'estil. Quan ell deixà la secció –a partir del número 51, a causa de la crisi de la revista, com hem dit–, proliferà la reproducció íntegra d'articles com a pràctica gairebé inevitable, ja que segurament Rovira i Virgili es devia encarregar, pràcticament ell tot sol, de tota la feina de redacció.

L'anàlisi global dels articles de Ferran Soldevila en aquesta publicació (ja siguin en els seus escrits llargs o en els que dedicà a les dues seccions esmentades) permet veure, de manera inequívoca, la seva idea que el conjunt de les terres catalanes constituïen una realitat històrica global. Així, mostrà una dedicació especial en temes referits al País Valencià, a les Illes o a la Catalunya del Nord. No solament envers les figures històriques destacades del període medieval –com «Els Borja» (número 38, agost de 1927) o «Sant Vicenç Ferrer» (número 40, octubre de 1927 i número 46, abril de 1928)– i a les històries locals –«Menorca prehistòrica» (número 3, setembre de 1924), «Història de Vinaroç» (número 59, octubre de 1929)–, sinó també a les qüestions que afectaven el tram cultural, com ara «Desperfectes a l'Arxiu Municipal de València» (número 5, novembre de 1924) o «Publicacions de la Societat Castellonenca de Cultura» (número 36, juny de 1927). Sobre l'autor nord-català Joan Amade i la seva tesi doctoral

Origines et premières manifestations de la renaissance littéraire en Catalogne au XIXe siècle, hi dedicà tres llargs articles.⁴ Allò més significatiu de la seva visió global és el fet que no dubtà a utilitzar el terme «països catalans» per designar el conjunt nacional en el seguit d'articles dedicats a l'estudi del volum III del llibre de Roger B. Merriman, *The Rise of the Spanish Empire*:

Així presenta el professor Merriman la primera estada de Carles V a la Península en la part concernent als països catalans [...] En un pròxim article examinarem els altres passatges d'aquest volum on l'il·lustre historiador nord-americà tracta de fets relacionats amb els països catalans.⁵

Evidentment, aquest criteri no fou aplicat sistemàticament i sense dubtes o incongruències al llarg de la seva obra –cal tenir present que la concepció moderna de la noció «països catalans» no es formulà aproximadament fins als anys seixanta, amb l'obra de Joan Fuster–, però sí que indica clarament un reconeixement nítid de quin era per a ell, ja en aquells moments, l'àmbit d'estudi propi de la història i la cultura catalanes.

Una consideració general sobre aquests seus articles escrits durant la dictadura primoriverista no pot deixar de tenir en compte el pes que exercia aleshores la censura militar. Naturalment, Ferran Soldevila no va pas poder eludir-la i en fou una víctima més. Així, el 3 d'agost de 1929 Enric Palau, en nom dels responsables de la publicació, li va trametre aquesta nota:

No us estranyeu que no hàgim publicat en el carrer número de la *Revista de Catalunya* la vostra crònica. Els de censura ens la creuaren amb el llapis roig de cap a peus. He demanat les proves a la impremta per a remetre-us-les.⁶

No cal ni dir que els rigorsensors també afectaren els articles que periòdicament publicava a *La Publicitat*, potser encara amb un criteri més estricte per tractar-se d'un diari.

4. «Els elements tradicionals i els orígens de la Renaixença literària catalana», núm. 17 (novembre de 1925); «Els factors nous en l'origen de la Renaixença catalana», núm. 18 (desembre de 1925); i «El romanticisme i el començament de la Renaixença catalana», núm. 19 (gener de 1926).

5. «Un llibre sobre Carles V», núm. 31 (gener de 1927), p. 43.

6. Correspondència. Arxiu Nacional de Catalunya (LPFSC 6.2.5.39).

Malgrat la vigilància censora, Soldevila va reeixir a publicar alguns escrits que no degueren fer cap gràcia a les autoritats. Aquest degué ésser el cas d'«El llibre de Georges Dwelshauvers», una crítica de l'obra d'aquest autor –*La Catalogne et le problème catalan* (París, 1926)–, que publicà al número 21 de la *Revista de Catalunya* (març de 1926), p. 261-268.⁷ Dwelshauvers s'havia convertit en un veritable símbol de la lluita contra la dictadura de Primo de Rivera, perquè la seva injusta destitució, el maig de 1924, de la Universitat Industrial de Barcelona desencadenà una àmplia campanya de solidaritat, en la qual participaren els intel·lectuals catalans més destacats. L'article de Soldevila fou un compromès homenatge a la seva figura que no va caure, però, en un panegíric acrític, ja que no es va estar pas de remarcar les falles o discrepàncies amb el títol ressenyat. Tanmateix, va poder fer aquesta cloenda:

Malgrat les objeccions que hem hagut de fer a alguns detalls de l'obra del senyor Dwelshauvers, ella resta, no cal dir-ho, una obra de síntesi admirable i una arma destinada a aconseguir moltes victòries. Les seves conseqüències es faran sentir. Aquells qui menysprearen la personalitat i l'obra del docte professor belga, ja tenen la resposta. Aquells qui saberen, dignament, lligar llur sort a la d'ell, tenen un motiu més de satisfacció.

Una atenció especial mereix, en una perspectiva historiogràfica, el bloc d'articles de gran extensió de tema històric al qual ja hem al·ludit. No podem obviar que parlem d'un dels grans historiadors catalans de tots els temps. El primer escrit que publicà obrí, gairebé a mode de presentació, el número 1 de la revista, corresponent al mes de juliol de 1924. El seu títol, «L'esperit bel·licós», i el fet de plantejar que aquest sentiment tenia una sòlida base històrica en el poble català (i que, malgrat ésser aleshores adormit, podia refer-s'hi) creà un fort impacte. El seguí una segona part en el número 3, de setembre de 1924, on s'anuncià una continuació que no s'arribà a publicar. Sobre la repercussió d'aquells articles val a dir que, encara modernament, Artur Bladé Desumvila ha escrit: «Va sorprendre una mica que en lloc de la "Presentació" habitual aquest primer número comencés amb un article, "L'esperit bel·licós", de Ferran Soldevila (i que aquest tal esperit fos el dels catalans)».⁸

7. Reproduït modernament a *Textos d'història i política*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1994, p. 55-64.

8. A. BLADÉ DESUMVILA, *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1984, p. 217-218.

No ens hauria, avui, de sorprendre gaire la defensa d'aquesta tesi si es té en compte que, al principi de la dictadura primoriverista, un sector d'Acció Catalana encapçalat per Lluís Nicolau d'Olwer assajà de constituir un grup armat, la Societat d'Estudis Militars, per als cursos teòrics de la qual Ferran Soldevila féu classes d'història.

Finalment, s'han de destacar els tres articles que dedicà a la crítica de la *Història de Catalunya* d'A. Rovira i Virgili, dos d'ells de gran extensió.⁹ La importància d'aquests escrits no està només en el fet que s'hi explicita la consideració que li mereixia el treball de Rovira i Virgili, sinó que, gràcies a haver de fer la crítica d'una història global sintetitzadora, Ferran Soldevila albirà la possibilitat i la necessitat de realitzar una obra d'aquestes característiques amb un mínim de garanties de rigor. En aquests articles apuntà ja quins procediments caldria seguir, valorà els avantatges i les limitacions d'aquest tipus de visió general i reconegué la seva sorpresa perquè l'estudi d'unes determinades èpoques –sobretot l'època medieval– es trobava molt més avançat del que es podia suposar abans de la publicació de l'obra de Rovira i Virgili. Tot el seguit de conclusions a les quals arribà mereixerien ésser estudiades en detall, ja que li degueren ésser molt útils en el moment que va haver d'abordar l'escriptura de la seva *Història de Catalunya*, iniciada a principis dels anys trenta.

Tot aquest seguit d'articles històrics, concebuts com a petits (però aprofundits) estudis sobre determinats temes considerats d'interès del gran públic, van contribuir decisivament a consolidar-lo com a l'historiador més popular del moment (mediàtic, en diríem ara). El mateix Soldevila els valorava molt i això el degué empènyer a aplegar-los i publicar-los en forma de llibre. Així va néixer *Recerques i comentaris* (1929), que havia d'ésser un primer volum d'una obra dispersa que no va tenir, però, continuïtat.¹⁰ En la crítica d'aquest llibre

9. «El volum segon de la *Història de Catalunya* d'Antoni Rovira i Virgili», núm. 6 (desembre de 1924), p. 602-604; «Al marge d'un volum d'Història. El volum III de la *Història de Catalunya* de Rovira i Virgili», núm. 20 (febrer de 1926), p. 121-130; i «El volum IV de la *Història de Catalunya* de Rovira i Virgili», núm. 39 (setembre de 1927), p. 225-234.

10. La immensa majoria havien aparegut a la *Revista de Catalunya* («L'esperit bel·licós», «Els catalans i el descobriment d'Àfrica a l'edat mitjana», «Els almogàvers», «Consideracions sobre la reconquesta», «L'expansió de Catalunya», «La segona i la tercera estades de Jaume I a Mallorca», «¿Fou Aurembiaix d'Urgell amistançada de Jaume I?», «Ferran el Catòlic i la qüestió dels remences»), tres a *La Publicitat* («Catalunya en la Guerra de Successió», «Dues biografies» i «El somni esvaït») i un a la publicació occitanista *Oc* («Sobre la política catalana a Provença»).

que féu Lluís Nicolau d'Olwer per a la revista *Mirador* s'hi remarcava el canvi d'orientació que aquest seguit d'estudis representaven en relació amb l'actitud dels erudits historiadors de la generació precedent, ja que Soldevila s'adreçava a un públic que rarament hauria llegit les feixugues investigacions monogràfiques dels historiadors acadèmics precedents:

Calia, doncs, [diu Nicolau d'Olwer] que els historiadors diguem-ne professionals sortissin de la torre de vori acadèmica per a servir al públic la veritat [...], sense deformacions, ni vanitoses ni humils. En aquest ordre, d'uns anys ençà hem guanyat molt a Catalunya, i un dels que més hi ha treballat és En Soldevila.¹¹

2. DIRECTOR DE LA *REVISTA DE CATALUNYA* (1930-1931)

El setembre de 1930, després de vuit mesos d'interrupció, va reaparèixer la *Revista de Catalunya*, amb nous editors i dirigida per Ferran Soldevila. S'obrí aleshores un lapse de temps –que durà fins al desembre del 1931– en què la revista, segons Josep M. Cadena, «agafà un to viu, d'alta polèmica i de servei a les realitats del moment, que fa d'aquest breu període un dels més interessants de la publicació».¹² La intenció inicial era de mantenir una certa continuïtat amb l'etapa anterior, però alhora introduir-hi uns canvis que la milloressin substantivament i que li asseguressin la seva continuïtat. En aquest propòsit de canvi en la continuïtat, Ferran Soldevila era una persona especialment idònia perquè, com ja s'ha dit, havia tingut una intervenció molt destacada en l'etapa anterior. Malgrat tot, les innovacions introduïdes foren més que notables.

2.1. *Característiques generals de la nova etapa de la revista*

En l'editorial del primer número, titulada «Represa» per evidenciar una certa voluntat continuïsta, Ferran Soldevila ja esbossava alguns dels canvis que havien de transformar notablement la publicació.¹³ D'entrada, hi manifestava

11. LL. NICOLAU D'OLWER, «Els Llibres. F. S., Recerques i Comentaris», *Mirador*, núm. 51, gener de 1930, p. 4.

12. Josep M. CADENA, «Ferran Soldevila i el periodisme», *Serra d'Or*, núm. 12 (juliol de 1971) p. 24.

13. Núm. 61 (setembre de 1930), p. 1-4.

la voluntat explícita que s'hi veiessin representades «totes les terres de llengua catalana» i per això hi anunciava la incorporació d'una secció especial on es fes, de manera regular, la crònica de cadascun d'aquests territoris. Aquesta representació del conjunt nacional era una de les condicions que Soldevila creia necessàries perquè la publicació «respongués immancablement al seu nom: fos veritablement la *Revista de Catalunya*».¹⁴ En aquest propòsit inicial esmentava València, Mallorca, Menorca, Eivissa, el Rosselló i l'Alguer, però només arribaren a sortir cròniques sobre els tres primers, encara que sí que aparegueren de manera regular. La «Lletra de València» i d'altres informacions referides al País Valencià aparegudes en el conjunt de la revista anaren a càrrec de Francesc Almela i Vives; de la «Lletra de Mallorca» se n'ocupà Joan Pons; i de la «Lletra de Menorca», l'historiador i advocat Joan Hernández Mora.

La secció estrella de la revista fou, sens dubte, la «Secció de polèmiques», tal i com ell mateix reconegué en el balanç del primer any de la nova etapa, un apartat dins la secció «Nòtules» titulat «Un any més» (número 73, setembre de 1931, p. 244-247), que l'esmentat Josep M. Cadena ha judicat com a «tota una lliçó de bon periodisme».¹⁵

Enllà dels canvis realitzats en les seccions, la seva empremta personal es deixà notar en el conjunt de la publicació, on es poden comprovar els resultats del seu bon ofici periodístic i on es noten, també, alguns dels trets més característics de la seva obra, com ara la preocupació constant per la imatge exterior de Catalunya o la defensa d'un criteri lingüístic que contemplés alhora normalitat d'expressió i rigor.

Si ens centrem, però, en la figura mateixa de Soldevila, el canvi més espectacular és, evidentment, la seva nova funció. L'assumpció de la seva tasca directiva anà lligada al fet de deixar de publicar, en aquesta nova fase de la revista, llargs articles de tema històric, com havia fet en l'etapa anterior. D'ençà del primer número es dedicà fonamentalment a escriure articles d'intervenció política que s'analitzen específicament en l'apartat següent pel seu interès i perquè ens diuen molt de l'esperit amb què va iniciar la redacció de la seva *Història*

14. Val la pena remarcar ací la sinonímia que estableix Ferran Soldevila, ja des d'aleshores, entre els conceptes «països catalans» i «Catalunya». Equivalència que es troba netament formulada en l'article «Catalunya», publicat a principis dels anys quaranta a la *Revista de Catalunya*, núm. 99-100-101 (gener-febrer-març de 1943), p. 11-16.

15. Josep M. CADENA, «Ferran Soldevila i el periodisme», p. 24.

de Catalunya (1934-1935). Malgrat tot, no abandonà totalment la temàtica històrica i erudita, ja que assumí l'escritura d'algunes breus «Nòtules» sobre la qüestió en els números 68 (abril de 1931), 72 (agost de 1931) i 76 (desembre de 1931). Cal remarcar també que durant la seva direcció aparegueren a la revista alguns articles de tema històric molt notables, com el de Ferran Valls i Taberner, «Els inicis de la historiografia catalana» (número 64, desembre de 1930); el de Manuel Reventós, «Breu història dels moviments socials barcelonins» (número 73, setembre de 1931); o els dos de Ferran de Sagarra, «El govern republicà de Catalunya en 1641» (número 73, setembre de 1931, i número 74, octubre de 1931).

L'acollida que el públic féu de la nova etapa de la revista fou, en un principi, molt bona. En el número 66, de febrer de 1931, hi aparegué l'article «Resonàncies», on el director afirmava que l'acolliment dispensat era «cada cop més encoratjador» i en donava exemples. Així, esmentava les altes en les subscripcions, les demandes d'intercanvi fetes per la Presidència del Consell de Ministres d'Itàlia i la Biblioteca de la Universitat d'Uppsala i les bones crítiques rebudes a la premsa, entre les quals destacava la de Joan Sacs a *La Publicitat*, que hi era reproduïda íntegrament. Sacs hi reafirmava la necessitat de l'existència d'una «revista d'idees» i assenyalava que la rejoyenida publicació era «densa de substància, composta amb una finor i un bon gust insòlits». Malgrat les bones crítiques, Soldevila era perfectament conscient de les importants limitacions que encara patia. Per això escrigué en el dietari del 26 de febrer de 1931 (inclòs a *Allarg de la meua vida*): «No hi ha manera d'aconseguir normalitzar de bell nou la sortida de la *Revista de Catalunya*. Aquesta impremta és desesperant: sols hem guanyat uns quants dies» (p. 234)

L'eufòria inicial s'estancà i, en el balanç anual que es féu en el número 73 (setembre de 1931, p. 244-247), «Un any més», el director reconeixia que la subscripció havia restat estacionària i que, sobre la situació econòmica, hom no podia fer-se «masses il·lusions» pel que feia a l'autofinançament. No obstant això, Soldevila valorava molt l'afluència constant d'originals per ser publicats, cosa que evidència l'àmplia acceptació que tingué com a mitjà entre els nuclis intel·lectuals de l'època i que explica l'alt nivell assolit per la revista.

La fallida de l'empresa periodística no tardà a produir-se, ja que l'últim número de l'any 1931, corresponent al mes de desembre, fou també el darrer d'aquesta etapa de la revista. Res no hi pogueren fer les gestions que realitzà Francesc Cambó per tal de salvar-la, de les quals ell mateix en parla a Ferran

Soldevila en una carta del 16 de desembre de 1931.¹⁶ El fracàs empresarial tingué les seves repercussions en l'economia personal de Ferran Soldevila, que en el seu dietari corresponent al 28 de gener de 1932 anotà que els propietaris de la revista li devien cap a 2.000 pessetes, una xifra considerable en aquella època.¹⁷

2.2. Els articles d'anàlisi política. La concòrdia interna

En el primer d'aquest grup d'articles, publicat en el primer número de la nova etapa (número 61, setembre de 1930, p. 48-52), Soldevila explica que per raons del seu càrrec de director li correspon assumir també la secció «Política catalana», ja que les dues funcions són considerades inseparables pels editors. Malgrat les seves objeccions inicials, ell explica que ha acceptat l'encàrrec perquè considera que «potser no serà completament inútil» la veu d'algú que esguardi la política «a una certa distància». Sobre això, cal tenir present que, malgrat la seva adscripció partidista a Acció Catalana, ell no havia jugat un paper dirigent en aquell partit. Aquesta circumstància podria estar relacionada amb el seu càrrec de director i comentarista polític editorial, ja que li permetia donar una interpretació molt personal i, al mateix temps, molt afí al programa polític del grup Acció Catalana, sense caure en una posició obertament partidista. De fet, la seva línia editorial se centrarà a defensar una política de «concòrdia interna» entre les forces catalanes per a aquells temes fonamentals en els quals cal una entesa molt àmplia, com ara l'autogovern. Aquesta tesi la desenvolupà, amb molt d'èxit, en l'article «Les tres concòrdies» (número 64, desembre de 1930, p. 289-296), on cercà els punts de contacte entre les propostes que Francesc Cambó feia a *Per la concòrdia*, les que feia Jaume Bofill a *L'altra concòrdia* i les que propugnava Carles Cardó en un seguit d'articles apareguts en el diari *El Matí*.¹⁸ La conclusió de Soldevila era molt clara:

16. Arxiu Nacional de Catalunya (LPFSC 7.1.2.)

17. Aquest dietari, corresponent a 1932, no fou publicat en el llibre *Al llarg de la meua vida* perquè consisteix en unes poques anotacions realitzades durant els primers tres mesos de l'any i fetes en una vella agenda de 1929. Arxiu Nacional de Catalunya (LPFSC 5.3.4).

18. L'impacte que produí l'article entre els analistes polítics fou notable. La mateixa revista arribà a publicar en el núm. 66 (febrer de 1931) un apartat, «Ressonàncies», on recollia íntegrament la crítica que s'havia fet de «Les tres concòrdies» a *Mirador* (22 de gener de 1931), i també es feia referència a un article de capçalera de *L'Opinió* (6 de febrer de 1930) on es partia del comentari d'aquest mateix escrit.

Si, doncs, la fórmula d'un ideal ibèric és tan difícil de trobar (i si fos que no existeix?) [...] ¿no seria imperdonable que les discrepàncies respecte a la concòrdia externa vinguessin a enfondir més encara la diferències entre els partits catalans i a fer més difícil la concòrdia interna, que és l'essencial per a l'assoliment dels ideals de Catalunya? [p. 295-296]

En una sola ocasió féu un escrit més partidista. Fou en un dels seus darrers articles polítics, «La transcendència del moment polític», que aparegué en el número 67 (març de 1931, p. 193-194). En l'escrit es feia ressò entusiasta de la constitució del Partit Catalanista Republicà –fruit de la unió d'Acció Catalana amb el grup de Rovira i Virgili anomenat Acció Republicana de Catalunya, que concorregué a les eleccions d'abril amb el nom d'Acció Catalana Republicana– i també recollia la resolució del govern de Madrid de compromís amb l'atorgament d'una autonomia regional per la pressió que havia fet Cambó al respecte. Era una manera de fer una anàlisi de les que ell considerava les dues principals forces catalanes davant la imminència electoral.

Després de les eleccions, abordà un volum dedicat exclusivament a la proclamació republicana –que s'estudia en l'apartat següent– i tot seguit, gairebé de manera sobrada, posà fi als seus articles d'anàlisi política.¹⁹ El fracàs electoral d'Acció Catalana en favor de la recent constituïda Esquerra Republicana de Catalunya –que es presentà en coalició electoral amb la Unió Socialista de Catalunya– degué ésser un factor clau en aquesta decisió. Les causes d'aquest resultat, sorprenent en aquells moments, caldria cercar-les, segons Anna Sallés, en el fet que «el catalanisme representat per Acció Catalana, massa intel·lectualista, massa deslligat dels sectors populars, no era un bon reclam atractiu ni per a una gran part de la petita burgesia ni òbviament per a un proletariat orfe d'un gran partit de classe».²⁰ En una entrevista que B. Porcel féu a Soldevila molts anys després, aquest darrer va explicar l'existència d'una seriosa discrepància d'ell amb el seu partit pel rebuig que Acció Catalana féu d'unir-se electoralment amb Esquerra Republicana: «Vaig veure que era un error, perquè s'haurien endut uns

19. En total, tan sols escrigué quatre articles dins la secció «Política Catalana» (corresponents als mesos de setembre, octubre, novembre i desembre de 1930) i, fora de secció, els ja comentats «Les tres concòrdies» i «La transcendència del moment polític», als quals només cal afegir «Sobre l'anomenat problema comarcal», núm. 68 (abril de 1931), p. 289-295.

20. Anna SALLÉS, *Quan Catalunya era d'Esquerra*, Barcelona, Edicions 62, 1986.

llocs importants en les candidatures, i la representació hauria resultat menys de l'Esquerra».²¹

Aquesta posició lliga molt amb la línia unitarista que, periodísticament, ell menava i també amb la fascinació que sentia per la figura de Macià. Pel que fa al primer aspecte, cal recordar que l'únic moment que féu públic el seu suport al seu propi grup polític fou, precisament, en el moment d'unir-se amb una altra força catalanista i republicana. Sobre la seva posició envers Macià, és molt revelador l'article «Macià - Blanco Alberich - Sandiumenge» (número 63, novembre de 1930, p. 193-196), noms de tres personatges units per l'actualitat del moment que ell considerava que pertanyien a una germania espiritual, on l'audàcia, l'esperit d'aventura, l'amor a la llibertat i a l'ideal i el cosmopolitisme eren les principals qualitats. Dels tres, Macià personifica l'esperit de sacrifici i la lleialtat, i constitueix per Soldevila una confirmació vivent de la tesi que defensava a «L'esperit bel·licós». Segons ell, Macià era l'únic cabdill polític català que havia provat de menar una lluita armada perquè era l'únic que havia passat per una acadèmia militar, cosa que, per exclusió, demostrava que una de les causes de la decadència de l'esperit bel·licós català era «el fet d'haver-se estroncat la formació de militars catalans».

Un punt que caldria esbrinar en el futur és la relació existent entre el fracàs electoral d'Acció Catalana –transformada en Partit Catalanista Republicà–, el fracàs de la revista i el distanciament polític de Soldevila envers aquell partit. Sobre això, cal remarcar que Soldevila decidí donar-se de baixa del grup a finals de l'any 1932, un any després de la fi de la publicació.²² A part de les raons esmentades abans, sobre la tàctica del partit, a l'hora d'explicar la seva baixa ell també argüí (en la ja esmentada entrevista a Porcel) la necessitat que sentia de no estar enquadrat políticament:

Considerava que la meua categoria d'historiador, respectada per tothom, havia d'estar per damunt de la barreja. I, de fet, tàcitament, se'm reconeixia així; per exemple: article que publicava *La Publicitat*, en general me'l reproduïa *La Veu de Catalunya*.

21. Baltasar PORCEL, «Ferran Soldevila o el detallisme abrandat». Inicialment publicada a *Serra d'Or* (setembre de 1967), més modernament ha estat reproduïda a *Textos d'Història i política 1924-1967*, p. 193-207.

22. La carta de baixa del Partit Catalanista Republicà, datada el 30 de desembre de 1932, és a l'Arxiu Nacional de Catalunya (LPFSC 7.1.3).

Aquesta posició d'independència partidista li assegurava la continuïtat de la seva línia de «concòrdia interna», posició que intentà mantenir en el decurs de la seva trajectòria. I és precisament amb aquesta voluntat política unitària que redactà la seva *Història de Catalunya* i, en general, tota la seva obra d'historiador.

2.3. *La proclamació de la República catalana*

El número monogràfic dedicat a la proclamació de la República que aparegué en el número 69 de maig de 1931 mereix una atenció especial. Al mateix temps que és una molt bona síntesi dels fets esdevinguts del 14 al 16 d'abril, constitueix també l'exemple més clar de la gran utilitat de la fusió que Ferran Soldevila feia de la seva activitat periodística amb la d'historiador. Una prova irrefutable del bon resultat assolit és el fet que l'any 1977 els textos que componien aquell número foren reeditats en un llibre que duia per títol el de l'extens article que hi havia redactat Ferran Soldevila: *Història de la proclamació de la República a Catalunya*.²³ Aquesta edició moderna anà a càrrec de Pere Gabriel, que s'encarregà de fer-hi una introducció i d'afegir-hi un recull documental més complet que no el que s'havia donat en l'edició original. D'aquesta manera, es configurà un model de publicació que s'acostava a l'edició crítica, ja que permetia ampliar o modificar determinats aspectes d'un text original, que havien pogut quedar desfasats, sense necessitat de desvirtuar-lo.

En la seva introducció, Pere Gabriel, després de remarcar la gran capacitat de Soldevila per historiar tant els fets del passat com els del present, assenyala que el text és «una crònica feta per un historiador al bell mig d'uns esdeveniments polítics descabdellats i importants». No cal insistir gaire en el fet que l'escrit constitueix una mostra més de l'interès de Soldevila per la història contemporània i pel que ara en diem la «història immediata». Només cal remarcar la plena consciència històrica que tenia Soldevila del moment que li havia tocat viure. El títol en dóna un clar indicatiu, ja que l'encapçala la paraula «història» i no «crònica» o un altre sinònim. En la introducció al monogràfic, Soldevila arribà a explicitar aquesta consciència d'historiador i hi defensà la necessitat de fer-la compatible amb la vivor dels recursos periodístics:

23. Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació de la República a Catalunya*, Barcelona, Curial, 1977. Pròleg de Miquel COLL I ALENTORN. Introducció i recull documental de Pere GABRIEL.

Historiadors per professió i per vocació, hem procurat portar a aquestes pàgines d'història contemporània la mateixa rigor crítica i la mateixa imparcialitat que procurem dur a l'estudi de la història més remota, i ens hem esforçat a presentar els esdeveniments separats a penes de nosaltres –potser diríem millor, units a nosaltres– pel transcurs d'alguns dies, amb la mateixa serietat que hauríem presentat esdeveniments arrossegats enllà del passatge dels segles.

No es tractava de fer cap experiment gratuït, sinó que la realització d'un treball d'aquest tipus havia de repercutir en un major perfeccionament del seu mètode:

La nostra tasca no ha estat sempre fàcil; però, com a historiadors, l'experiència ens ha estat útil. Hem constatat com de vegades els actors no són els que més fidelment serven el record de les gestes en què han intervingut, hem assistit a la naixença de la llegenda, hem trobat, en llur propi origen, aquelles contradiccions que fan després, si no són esbrinades a temps, la desesperació dels historiadors.

Tota una lliçó de la relació desitjable entre periodisme i història, malauradament ben poc escoltada abans i ara en tots dos àmbits.

El text de Soldevila, com assenyala Pere Gabriel, «minimitza, potser deliberadament, la reunió del dia 17 i el canvi de la República catalana en Generalitat de Catalunya», encara que reconeix que el tema hi és constantment present, amb un caràcter «més o menys explícit». Segurament, la minimització d'aquesta controvèrsia –que, després, ha estat un tema cabdal per a la interpretació històrica de l'esdeveniment– devia estar condicionada pel que avui en diem «allò políticament correcte».²⁴ És el risc al qual s'exposa tothom que conrea el que Pierre Vilar anomena «la història dels nostres dies», que sempre es veu afectada per l'imperatiu polític immediat i conjuntural. Confirmaria aquesta hipòtesi l'explicació que del canvi de nom de «República catalana» a «Generalitat de Catalunya» féu el mateix Soldevila en un article sobre el govern català que publicà en l'especial dedicat a Catalunya de la revista *Mundo Gráfico* de Madrid (desembre de 1932):

24. A la importància de la proclamació hi he dedicat alguns escrits, entre els quals «La proclamació de la República catalana: significació històrica», a *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines 1900-1936*, Barcelona, Viena - Diputació de Girona, 2009, p. 56-57.

La resurrecció del règim autonòmic de Catalunya anà aparellada molt aviat, després de pocs dies d'haver estat proclamada a Barcelona, per Francesc Macià, la República catalana, a la resurrecció de l'antic nom de Generalitat de Catalunya. Per no mantenir recels ni ferir suspicàcies, els catalans s'avingueren de bon grat que aquesta fos la denominació del seu govern autònom, puix que evocava en ells, de manera molt viva, la remota llibertat, renaixent ara, i que tenia un regust de subtil vindicació, destruïda com fou la Generalitat de Catalunya per la voluntat del primer Borbó espanyol.

Malgrat aquesta diguem-ne concessió conjuntural a la política del moment, cal reconèixer que l'escrit de Soldevila aconsegueix un nivell de rigor i d'agilitat narrativa envejables. El seu text s'inicia amb el resultat de les eleccions municipals del 12 d'abril, que possibilitaren, dos dies després, el que l'autor qualifica de «cop d'audàcia» dels dirigents republicans: la impugnació de la monarquia espanyola i la proclamació de l'Estat català dins una Federació de Repúbliques Ibèriques aleshores inexistent. Soldevila divideix el seu treball en dues jornades on es descriuen els esdeveniments més importants desencadenats arran de la proclama de Macià, i dedica una tercera part a la reacció que tingueren, davant el fet, diversos organismes i partits. En els dos apartats de descripció cronològica, on analitza l'actitud de l'exèrcit espanyol, les relacions amb Madrid, la celebració popular, les temptatives de desordre o els moments d'angoixa passats per les noves autoritats fins que la CNT no acordà el retorn al treball, hi inclou la reproducció dels documents més importants generats en aquells moments, com la proclama de la República catalana, la circular que el president envià als ajuntaments del Principat o el bàndol emès per l'Ajuntament de Barcelona. Així mateix, no dubta a incorporar-hi un interview que li va fer a Macià per al *Journal de Genève*. Aquests dos recursos combinats, el documental –més propi de l'historiador– i l'entrevista periodística, exemplifiquen el mètode mixt que seguí Soldevila per realitzar una obra que es proposava explícitament

ordenar els materials històrics en una primera síntesi, que permeti tenir una noció conjunta dels esdeveniments, que salvi impressions directes, personals, d'aquells que hi han intervingut com a actors o com a espectadors, i que sigui tothora un possible recurs de consulta per als estudiosos o per als encuriosits.

En el darrer apartat, descriu l'actitud d'entitats com l'Audiència de Barcelona, La Universitat barcelonina, la Confederació del Treball o l'enfonsada dels sindicats lliures. I exposa la reacció dels principals partits i dirigents: l'Acció Catalana Republicana, la Lliga Regionalista, el senyor Cambó, la Unió Catalanista, el Partit Radical, els tradicionalistes i els comunistes. Això li permet concloure, en l'Epíleg, que, «comptant així amb la col·laboració o la simpatia de tots els partits polítics i de les principals forces proletàries, la tasca dels governants catalans va restar en gran manera facilitada».

La feina de Soldevila, però, no es limitava al seu article sobre els fets, sinó que comprenia també la concepció general del monogràfic. Un dels punts que cal remarcar és el tractament unitari que es feia en l'exemplar original del conjunt de les terres catalanes. En portada, al costat de l'esmentat escrit de Soldevila, hi figurava el de F. Almela i Vives, «La proclamació de la República a València», el de Joan Pons, «La proclamació de la República a Mallorca» i el de J. Hernández Mora, «La proclamació de la República a Menorca». Anteriorment, ja s'ha parlat de la política seguida durant la direcció de Soldevila sobre aquesta qüestió, però val la pena insistir en el fet perquè constituïa una característica fonamental de «l'autonomisme republicà», sorgit arran d'una proclamació de l'Estat català i que entenia l'autonomia com una via de trobada entre els diferents territoris catalans. No en va responia a un determinat catalanisme republicà que abastava amplis sectors socials i que territorialment no es limitava només al Principat, on era majoritari. Cal tenir present que en aquella època es va viure una veritable presa de consciència nacionalitzadora que afectà el conjunt dels Països Catalans i de la qual n'era un bon exponent l'acceptació generalitzada de les normes ortogràfiques de l'IEC a tota l'àrea lingüística. La concreció i l'abast dels sectors catalanistes encara és avui objecte d'un ampli debat, però és ben clar que es tractava d'uns nuclis de població no reduïbles només a sigles d'organitzacions polítiques i a la seva implantació electoral.

En el monogràfic original, un altre element que Soldevila destacà, també en portada, fou la poesia, uns «Ritmes a Francesc Macià» d'Agustí Esclasans. A l'interior hi havia dos poemes més, «A Francesc Macià» i «El Cant del Poble», ambdós de Josep M. de Sagarra. A continuació, en la secció «Documents» es recollien alguns textos d'interès, com la «Carta circular de S. E. Reverendíssima a la Clerecia de la Diòcesi», «Una nota sobre la conservació de les obres d'art que recorden la monarquia», el «Text del decret de derogació de la llei de Jurisdiccions», «El comiat de l'ex-rei» i la «Declaració de les entitats catòliques».

En la secció «Periòdics i revistes», hom es féu ressò dels comentaris que sobre la proclamació republicana havien fet els primers dies els quatre diaris catalans més importants: *La Publicitat*, *La Nau*, *La Veu de Catalunya* i *El Matí*. També hi quedà recollida la repercussió que l'esdeveniment tingué en la premsa europea més pròxima, francesa, suïssa i anglesa, que es caracteritzà per una actitud d'obert recel envers el nou règim. No en va, la dimensió internacional del fet català era un dels eixos bàsics de la producció de Soldevila.

En números posteriors de la revista aparegueren d'altres aspectes que no havien tingut cabuda en aquell exemplar monogràfic. Així, en el número següent, el 70 (juny de 1931), es publicà l'article de Carles Rahola «Notes sobre la proclamació de la República a Girona», i en la secció «Periòdics i revistes» es feia un balanç de l'opinió de la premsa italiana sobre els fets, que no diferia gaire de l'actitud de reserva evidenciada per la premsa europea en el seu conjunt. A títol d'exemple, el *Corriere della Sera* del 16 d'abril afirmava: «les primeres manifestacions de la nova vida republicana espanyola són tals que fan témer la impossibilitat de mantenir la unitat nacional. A Catalunya, república significa separatisme o no significa res». Encara en el número 72 (agost de 1931) es publicà el text de J. Boronat i Recasens «La proclamació de la República a la Universitat». En les «Lletres» de València i de Mallorca s'anà informant, en diversos números, de l'inici dels respectius processos autonòmics i de les mostres de solidaritat envers la proclama de Macià.

3. UNA REVISTA EN TEMPS DE GUERRA

Ferran Soldevila no participà en la represa de la *Revista de Catalunya* de 1934 (de cinc números), sota el patrocini de la Generalitat i la direcció de J. V. Foix. Però sí que ho féu en la nova aparició del 1938, en plena Guerra Civil. La circumstància bèl·lica no comportà per a Ferran Soldevila la interrupció de la seva activitat professional, sinó que més aviat la va estimular. Pel que fa a la seva producció escrita, com a conseqüència del seu compromís amb la Generalitat republicana amenaçada, va haver d'assumir una intensa tasca de publicista, sense que això comportés una minva ni dels seus treballs d'estricta investigació històrica ni de la seva activitat de creació literària i poètica. La seva feina com a arxiver i les seves classes a l'Escola de Bibliotecàries van continuar com abans. També va tenir continuïtat la docència universitària, que sí que experimentarà un canvi qualitatiu molt important, ja que fou nomenat director del Seminari

d'Història de Catalunya. El seu nomenament com a membre de la Institució de les Lletres Catalanes fou l'altre gran canvi que experimentà la seva trajectòria durant el període. Ja s'ha remarcat la importància que l'esmentat organisme va jugar. Ultra les seves funcions d'ajut als escriptors i de publicació d'obres, es dotà de mitjans d'expressió escrits i radiofònics, es coordinà amb els Serveis de Cultura al front i assajà de donar a conèixer a l'exterior la realitat cultural –i política– catalana. Recordem que en foren membres Josep Pous i Pagès (president), Carles Riba (vicepresident), Francesc Trabal (secretari), Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili, Lluís Nicolau d'Olwer, Pere Coromines, Jordi Rubió, Ernest Martínez-Ferrando, Josep Carner, Jaume Serra Húnter, Joaquim Ruyra, Josep M. Capdevila, Joan Oliver, Lluís Montanyà, Cèsar-August Jordana i Gabriel Alomar. D'ençà del mes de maig de 1937 (quan es començà a projectar l'organisme) que Ferran Soldevila sabia que havia estat designat com a futur membre de l'entitat, encara que el seu nomenament, per unanimitat, no es féu efectiu fins al 23 d'octubre del mateix any 1937.²⁵ El feren de la secció de revistes i jugà un paper destacat en la decisió de reprendre la *Revista de Catalunya*, que d'ençà de l'etapa que ell la dirigí (1930-1931) només havien pogut tornar a publicar els cinc números de 1934 que ja hem esmentat anteriorment.

No cal dir que la seva col·laboració en la nova etapa de la publicació tornà a ésser rellevant. Aquesta vegada hi tornà a exercir funcions directives, encara que compartides amb un equip format per Antoni Rovira i Virgili, Jaume Serra Húnter i *Armand Obiols* (Joan Prat i Esteve). Com en l'etapa anterior de 1930-1931, hi escrigué articles d'anàlisi política juntament amb els textos de temàtica pròpiament històrica, d'entre els quals cal destacar: «Un centenari: La restauració de la Universitat de Barcelona», «El concepte d'Espanya en la Crònica de Muntaner» i «Ramon Muntaner i els clergues».²⁶ L'impacte que els seus escrits polítics provocaren en aquell context de guerra potser fou més gran que no el que havien provocat els seus textos dels períodes anteriors. El que tingué més èxit fou «Fe en Catalunya»,²⁷ que ha estat considerat com un clàssic

25. Ell mateix ho explicà a *Al llarg...*, el 24 d'octubre de 1937: «He telefonat a en Riba i m'ha comunicat que per unanimitat, ahir, vaig ésser elegit membre de la Institució de les Lletres Catalanes. Electors: Pous, Nicolau, Rovira, Rubió i Riba. També han estat elegits Martínez Ferrando, Serra Hunter, Trabal i no sé si algú més» (p. 391).

26. Publicats, respectivament, als núm. 82 (gener de 1938), p. 83-88; 83 (febrer de 1938), p. 171-180, i 86 (maig de 1938), p. 33-38.

27. Núm. 84 (març de 1938), p. 307-312.

del periodisme del nostre segle i que constitueix –com passava també en el cas de «Les tres concòrdies»– una mostra sintètica de la seva notable aportació al pensament polític català contemporani. Exemplifica també clarament el posicionament polític que adoptaren el grup d'intel·lectuals republicans i catalanistes d'esquerra al qual ell pertanyia. L'escrit combat els qui perderen la fe en Catalunya durant la revolució i predicaren el dilema «o anarquia o feixisme», ja que l'actitud havia d'ésser, segons ell, tota una altra:

[...] la reacció de tot català veritablement amant de Catalunya, davant l'espectacle d'aquella Catalunya martiritzada ¿no havia d'ésser una exaltació en la voluntat de servir-la i honorar-la, una dolorosa intensificació de l'amor, un afermament en el daler d'enaltiment i de reparació, una exacerbació de l'animositat contra totes les forces hostils? [...] I era tot el contrari: l'abandó, l'ajupiment, el menyspreu.

Malgrat aquestes reaccions adverses que descriu, es pogué aconseguir el que defineix com a tres superacions essencials: «contra el caos intern, contra la desfeta bèl·lica, contra l'enfonsament cultural». Soldevila no es deixa dur, però, per un artificial triomfalisme i admet que potser l'objectiu d'aconseguir «fer del nostre poble un poble normal» sigui «un ideal apetecible i mai no aconseguit». Allò que no admet de cap manera és que una victòria dels nacionalistes espanyols representi l'esfondrament definitiu de la nació, una mena de *Finis Cataloniae*. Per això conclou:

Sigui la que vulgui l'eixida d'aquesta guerra, no serà la de la mort per a Catalunya, si cada català, o almenys els millors, saben enfortir la fe en ells mateixos i ofrenar-la a la resistència i a l'acció patriòtica. Perquè, en el fons, la mancança de fe en la pàtria no pot ésser, especialment en homes assenyalats, sinó una manifestació de l'íntim fracàs. [...] Mai l'home de veritable vàlua no pot perdre la fe en la seva pàtria mentre no perdi la fe en ell mateix, perquè ell mateix és la pàtria: molt més que tots els mediocres o pusil·lànimes que el volten.

Dos articles posteriors en el mateix mitjà també abordaren l'actualitat política més immediata des d'aquests mateixos pressupòsits ja exposats, però responien a situacions molt conjunturals. En el primer, «Al marge d'un discurs», comentava un parlament de l'aleshores president del govern republicà espanyol

Juan Negrín, en un intent –molt forçat– de fer una lectura favorable al catalanisme de la fórmula negriniana «d'unitat cap enfora, diversitat a l'interior» ja enunciativa en els famosos «tretze punts» enunciats per aquell polític com a via de sortida del conflicte.²⁸ Cal tenir present que en aquells moments, com Soldevila mateix expressà repetidament en el seu dietari, es volia combatre la idea generalitzada que es tenia a Espanya, segons la qual la guerra es feia per Catalunya. Un argument tothora utilitzat pels adversaris, que havien fet de la defensa de la unitat espanyola el seu principal punt programàtic. En l'altre article, «La pau del món i la nostra pau», advertia que l'ànnsia de pau no havia de menar a la capitulació i que, per tant, «ningú no la somniï damunt una Catalunya subjugada».²⁹

4. L'ETAPA DE L'EXILI (COLOFÓ)

Fruit del compromís de Ferran Soldevila amb la causa de la Generalitat republicana, va haver d'emprendre el camí de l'exili quan els militars nacionalistes espanyols, el 1939, enfonsaren el front català i ocuparen el Principat. Tot el seu exili tingué la República francesa com a escenari i es perllongà fins al 1943. Tanmateix, en el seu cas (i afortunadament en el de molts altres) aquest exili fou fructífer, malgrat tot. Una mostra de la seva vasta producció d'aquells moments la constitueixen els articles que publicà en alguns dels intents de represa de la *Revista de Catalunya* d'aquells temps. A finals del primer any d'exili va poder reprendre la seva col·laboració en una renovada publicació que, des de París, encetà una nova etapa. L'article que publicà en aquest primer número de la iv època (número 94, desembre de 1939, p. 81-87) fou el colpidor «Obituari» de Carles Rahola, l'intel·lectual afusellat pels franquistes a Girona. Soldevila explica el procés contra Rahola i el perquè de la seva condemna, basada en el seu catalanisme: «separatista intel·ligent i, per tant, perillós», en mots dels seus acusadors. En aquest escrit, però, realitza també un interessant retrat intel·lectual del personatge, a qui considera un escriptor modèlic perquè «era per ell sol un símptoma de progrés cap a la normalitat literària», cosa que, en paraules de Soldevila, «feia desitjar una multiplicació del seu cas».

28. Núm. 88 (juliol de 1938), p. 439-444.

29. Núm. 92 (novembre de 1938), p. 371-376.

Soldevila va poder continuar publicant els seus escrits a la revista fins a la interrupció de la publicació el maig de 1940, davant la imminent ocupació de París per les tropes nazis. Fou en aquest mitjà que aparegueren els seus escrits periodístics de caire obertament historiogràfic i erudit. Hi féu comentaris de llibres i va escriure-hi els articles «Els joglars en la Crònica de Muntaner» (número 96, febrer de 1940, p. 207-211) i «El centenari de Sanpere i Miquel» (número 98, abril de 1940, p. 363-371). Aquest darrer constitueix un veritable exemple de crítica historiogràfica, ja que aconsegueix situar en el seu context històric l'autor estudiat, defugint tant el panegíric com la desqualificació, en bloc, de la seva obra. Dintre d'aquest conjunt d'articles publicats durant l'etapa parisenca de la revista cal destacar «Voluntat de Concòrdia» (número 97, març de 1940, p. 245-248), l'únic de valoració política aparegut en aquest mitjà al llarg del període. En aquest escrit hi defensà la seva idea de «concòrdia interna» –ja formulada a principis de la dècada dels trenta–, perquè considerava que es donaven les circumstàncies per a una unió de les forces polítiques catalanes, condició imprescindible, segons ell, per al redreçament.

En l'efímera represa, a Mèxic, d'una nova etapa de la revista –que comportà l'aparició d'un únic exemplar triple el 1943–, també es va poder comptar amb la contribució de Soldevila, que aleshores preparava el seu retorn a Barcelona. El seu escrit «Catalunya» ocupà un lloc preminent en aquell exemplar (número 99-100-101, gener-febrer-març de 1943). Hi defensà la unitat dels territoris catalans i establí una sinonímia entre els conceptes «Catalunya» i «Països Catalans» que constitueix tot un exemple que convindria seguir també en l'actualitat. Soldevila hi afirmà: «Aquesta unitat catalana no és una innovació teòrica, nascuda a l'escalf del modern moviment polític i cultural de Catalunya. Va néixer amb Catalunya mateixa, i propis i estranys l'han proclamada temps a través».

Una proclamació que en aquells moments tenia una extraordinària importància, ja que el resultat de la guerra havia frenat sobtadament el procés de retrobament nacional de les terres catalanes que havia pres cos, durant els anys trenta, amb el creixent moviment autonomista.

En els intents de represa de la revista de 1947 figura en el comitè de redacció, però no tornem a trobar un seu article fins a l'únic exemplar editat el 1956 a São Paulo (el número 105, corresponent al mes de desembre), on publicà «Guerau de Liost i el Montseny». I tampoc no féu cap col·laboració en l'únic número (el 106) aparegut a Mèxic el setembre de 1967. En aquells moments

acarava la fase final de la seva vida, que es va veure sotragada per una aturada cardiorespiratòria a causa d'una operació d'hèrnia hiatal, esdevinguda a finals de 1966. Aquest atac tingué importants seqüeles que dificultaren molt el seu treball, però que no l'interromperen. No en va, com ell mateix havia reconegut més d'un cop, el treball havia estat, en diferents moments difícils de la seva vida, un aliat que l'havia estimulat sempre a continuar endavant.